

ΑΡΧΕΙΟ ΝΙΚΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

Η κουβανή περφόρμερ, εικαστικός και ακτιβίστρια Τάνια Μπρουγκέρα ήταν ανάμεσα στους συμμετέχοντες του «IdeasCity Αθήνα». Για πέντε ημέρες συνυπήρξαν και εργάστηκαν συλλογικά στους χώρους του Ωδείου Αθηνών, «μετατρέποντάς το σε ένα πολυλειτουργικό εργαστήριο πολιτιστικής δραστηριότητας»

ΤΕΧΝΗ ΕΣΣΕΙΣ ΠΟΣΗ ΠΕΡΦΟΡΜΑΝΣ ΑΝΤΕΧΕΤΕ;

ΜΕ ΠΙΟ ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΤΙΣ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ DOCUMENTA 14, ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΤΟ ΣΟΥ Ο ΤΗΣ ΜΑΡΙΝΑΣ ΑΜΠΡΑΜΟΒΙΤΣ, Η ΠΕΡΦΟΡΜΑΝΣ ΤΕΙΝΕΙ ΝΑ ΓΙΝΕΙ ΚΑΝΟΝΑΣ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗΣ ΕΜΠΙΝΕΥΣΗΣ. ΜΟΔΑ ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΘΑ ΠΕΡΑΣΕΙ Η ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΕΡΙΜΕΝΟΥΜΕ ΚΑΙ ΤΙΣ ΠΑΡΑΠΛΕΥΡΕΣ ΩΦΕΛΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΤΕΧΝΗ; ΑΠΑΝΤΟΥΝ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΦΗ ΦΑΛΙΔΑ

Το 2015-16 ήταν για την Αθήνα το «Έτος αναγέννησης της περφόρμανς». Πολλά χρόνια μετά την εποχή των εκρηκτικών πειραματισμών του 1970, όταν η Λήδα Παπακωνσταντίνου διέπρεπε με τη βία των εικόνων που δημιουργούσε με το

σώμα της και η Μαρία Καραβέλα προκαλούσε την Αστυνομία να ξηλώσει την εγκατάστασή της το 1971 στο Χίλτον. Το υβρίδιο μεταξύ χοροθεάτρου και εικαστικής κινησιολογίας αναζωπυρώθηκε, όταν το 2013 η κρίση ανέθρεψε πολλά νέα καλλιτεχνικά οχήματα. Τα οποία παρουσίασαν έργο με το σώμα, τον λόγο, τον χώρο. Η τάση συνεχίστηκε με τα workshops της Μαρίας Αμπράμοβιτς και τους καλλιτέχνες που η ίδια επέλεξε για να συνοδεύσουν το έργο της «As one» στο Μουσείο Μπενάκη. Η σωματικότητα των περφόρμανς εντάθηκε πρόσφατα με τις «Ασκήσεις ελευθερίας» στο πρόγραμμα δημόσιων δράσεων της Documenta 14. Αλλά και όταν στο Ωδείο Αθηνών ξεκίνησαν, το περασμένο Σαββατοκύριακο, οι lecture performances (επιτελεστικές διαλέξεις) του Ideas City που σινοργάνωσε το New Museum της Νέας Υόρκης με τον οργανισμό NEON σε έναν ιδιότυπο νιζάιν καταυλισμό. Μήπως λοιπόν είναι μόδα που θα περάσει; Καλλιτέχνες και θεωρητικοί μάς απαντούν.

Θεόφιλος Τραμπούλης,
επιμελητής τέχνης

**Αποκτά όλο και
μεγαλύτερη σημασία**

Για να απαντήσω στο ερώτημά σας, θα επικαλεστώ την περφόρμανς της Regina Jose Galindo, μια από τις πυκνότερες στιγμές των «Ασκήσεων ελευθερίας» που οργάνωσε η Documenta 14 στο Πάρκο Ελευθερίας, ομιλίες στην ουσία με έντονα παραστασιακά στοιχεία και τη αντίθετο: καλλιτεχνικές δράσεις με ισχυρό πολιτικό και κοινωνικό αναστοχασμό. Η καλλιτέχνις από τη Γουατεμάλα λοιπόν είχε ανοίξει έναν λάκκο βαθύ και ο θεατής που πλησίαζε στο χέλιος του, ανύποπτος για το θέαμα που θα αντίκριζε, αφηνδιαζόταν καθώς έβλεπε από ψηλά στον πυθμένα το γυμνό σώμα της ξαπλωμένο ανάσκελα, ένα εκτεθειμένο και παγιδευμένο σώμα που είχε μόλις ανασκαφεί ή περίμενε την ταφή του. Ήταν τόσο η σιωπηλή ένταση στο βάθος του σκάμματος, που οι περισσότεροι θεατές δεν άντεχαν να κοιτάζουν την Galindo, την απωθημένη γυναίκα, περισσότερες από λίγες στιγμές.

Η περφόρμανς της Galindo με την εύγλωττη ακινησία της και την ταραχή που, παρά τα φαινομενικά απλά της μέσα, προκάλεσε, συμπύκνωσε παλλά θέματα που βρίσκονται στο κέντρο των σημερινών παθών: τις κατασκευές του φύλου και τη βία τους, την έκθεση και την αποσιώπηση του σώματος ως πυρηνικού πεδίου της πολιτικής, τον τρόπο με τον οποίο εμφανίζεται το ξεγυμνωμένο, εκτοπισμένο σώμα στο βλέμμα μας κ.λπ. Η αλήθεια είναι, για να έρθω στο θέμα σας, πως το σύμμεκτο είδος της περφόρμανς είναι παλιό, με δοκιμασμένη ιστορία στον 20ό αιώνα. Καθώς όμως ζούμε πλέον μια συγκλονιστική πολιτιστική μετατόπιση στην οποία όχι μόνο το σώμα αλλά και κάθε ταξινόμηση τείνουν να χάσουν τα όριά τους, καθώς εδώ επιτελείται η μεγάλη πειθάρχηση αλλά και η μεγάλη απελευθέρωση, καλλιτεχνικές πράξεις όπως της Galindo αποκτούν όλο και μεγαλύτερη σημασία, γίνονται όλο και περισσότερο ορατές και κυρίως καθιστούν όλο και περισσότερο ορατό το σώμα, τον λόγο και τα σημάδια του.

Χριστόδουλος Παναγιώτου,
καλλιτέχνης

**Χάνεται η αντίσταση
στο θέαμα**

Επιτρέψτε μου να αντιστρέψω την ερώτησή σας. Η εικαστική μου πορεία οργανώνεται κυρίως από το πώς «δεν χρησιμοποιώ την περφόρμανς στη διαδικασία της καλλιτεχνικής μου παραγωγής». Οι σπουδές μου ήταν στον χορό και στο θέατρο, αλλά πολύ γρήγορα βλέποντας, ενώ ήμουν ακόμα φοιτητής, το έργο του χορογράφου Ζερόμ Μπελ «The show must go on», κατάλαβα πως αυτή η παράδοση έκφρασης, στην οποία είχα εναποθέσει όλες τις ευαισθησίες μου, τελείωνε. Ο Μπελ είχε οργανώσει μια τόσο άρτια κριτική των σκηνικών συμπεριμάτων του χοροθεάτρου, που για μένα τότε λειτούργησε ως αφυπνιστικό σοκ. Μεταφέροντας βέβαια την πρακτική μου

Η ομάδα Nova Melancholia παρουσίασε το καλοκαίρι στην Πράγα την περφόρμανς «Εκτοπλάσματα» σε σκηνοθεσία Βασίλη Νούλα, σκηνικό-κοστούμια Ντόρας Οικονόμου. Πρώτη φορά παρουσιάστηκε το 2013 σε διαμέρισμα στα Εξάρχεια ως μια ιδιότυπη σπιτική «ποιητική βραδιά» όπου απαγγέλλονται όλα τα ποιήματα της συλλογής Εκτοπλάσματα (1986) του Μίλτου Σαχτούρη

στον χώρο των εικαστικών τεχνών, οι αναφορές μου παρέμειναν αποκλειστικά στην ιστορία του χορού κυρίως και του θεάτρου έπειτα, που ήξερα και θαύμαζα. Αυτό χαρακτηρίζει λοιπόν τη δουλειά μου τα τελευταία δέκα χρόνια, πώς μπορούν τα αντικείμενα να είναι εϊγλωττα. Χωρίς να με προβληματίζει το θέμα της περφόρμανς ως μορφής αλλά ως μέσου. Ως μεθόδου ίσως, επίσης, τα τελευταία χρόνια. Έπειτα, η τάση που πολύ εύστοχα θέτετε πιστεύω πως χαρακτηρίζει μια ιστορική διεργασία: η ανατρεπτική παράδοση της εικαστικής περφόρμανς οργανώνεται ως θέαμα πια, λειτουργώντας σε πολλές περιπτώσεις ακόμη ως ρεπερτόριο. Σε αυτό στέκεται ως αποφασιστικό σημείο το «Seven easy pieces» της Μαρίνας Αμπράμοβιτς στο Μουσείο Γκούγκενχάιμ της Νέας Υόρκης. Παράλληλα και μάλλον αντίστροφα οι προβληματισμοί που αφορούσαν παραδοσιακά την αποδόμηση της σκηνής, κυρίως από τους αμερικανούς χορογράφους της γενιάς του '70 και πιο πρόσφατα από σύγχρονους χορογράφους όπως ο Χαβιέ λε Ρουά και ο Μπελ, επιστρέφουν αφενός στη σκηνή και αφομοιώνονται από τις εικαστικές τέχνες αφετέρου. Η διεργασία αυτή δεν είναι στη βάση της κακής και επιτρέπει τη δημιουργία συναρπαστικών έργων, όπως η έκθεση - περφόρμανς του Πιερ Μπαλ-Μπιλάν «The living currency». Διαφαίνεται όμως πως γενικότερα έχει καθεί μια βασική πολιτική διεκδίκηση που είναι η αντίσταση στο «θέαμα».

Βασίλης Νούλας, σκηνοθέτης - ιδρυτής της Nova Melancholia
Το φλερτ με τον ακτιβισμό την ακυρώνει

Κατά μια έννοια, η περφόρμανς ξεκινά από τα τέλη του 19ου αιώνα. Ωστόσο, η πιο κοντινή μας ρίζα είναι τα εικαστικά δρώμενα των 60s, τα χάπενινγκ, οι παραστάσεις σωματομετρίας του Ιβ Κλάνιν, τα σκηνοθετημένα φωτογραφικά πορτρέτα της Σίντι Σέρμαν. Από εκεί ξεκίνησε ένα πάντρεμα διαφορετικών ειδών τέχνης για να φτάσουμε στη σύγχρονη υβριδική μορφή της περφόρμανς. Με τελευταίο, προσφιλές είδος την επιτελεστική διάλεξη, όπου με εφέ παράστασης σπάει η κλασική φόρμα της διάλεξης. Όλη αυτή η μόδα της περφόρμανς, η στροφή προς το άυλο σε σχέση με το παραδοσιακό μείγμα θεάτρου και εικαστικών τεχνών, συνάδει - για να επιχειρήσουμε μια κριτική προσέγγιση - με τον ύστερο καπιταλισμό και τη ρήξη

των σχέσεων εργασίας και παραγωγής. Δηλαδή η παραγωγή της τέχνης στρέφεται προς το άυλο της περφόρμανς επειδή πέφτει το κόστος της παραγωγής. Στην περφόρμανς δεν υπάρχει κόστος για τα μέσα, τα υλικά για να δημιουργήσεις ένα έργο. Χρειάζεται μόνο επικοινωνιακή ικανότητα και ως εργαλείο διαθέτεις το σώμα σου. Ένα τέτοιο «εργαλείο» είναι ευλύγιστο, ελαφρύ, εύκολο, ρευστό και συμφέρει. Βέβαια αυτό το πισωγύρισμα στη δεκαετία του '70, τότε που άνηψε η περφόρμανς (χρησιμοποιήθηκε τότε για να σπάσει την καθυσταπκυία καλλιτεχνικά πρακτικά), γύρισε μπουμέρανγκ και έγινε σήμερα ο κανόνας. Γι' αυτό και τείνουμε να επιστρέψουμε στο

Επισκέπτριες στο σόου της Μαρίνας Αμπράμοβιτς «As one» που φιλοξένησε το Μουσείο Μπενάκη της Πειραιώς, με την Αμπράμοβιτς να επιλέγει την ομάδα των ελλήνων καλλιτεχνών στους οποίους πέρασε στοιχεία από τη μέθοδό της

βαρύ έργο τέχνης. Μπορεί η περφόρμανς να είναι γοπτευτική λόγω του υβριδικού της χαρακτήρα. Τα περάσματά της από το ένα είδος στο άλλο μπορεί να λειτουργούν για έναν καλλιτέχνη ο οποίος ήδη έχει παρουσιάσει δείγματα της δουλειάς του και θέλει να δοκιμαστεί σε αιπτή προσηθέτοντάς τη στο ιδίωμα του ύφους του. Από την άλλη, στιδίποτε βαφτιστεί ως επιτελεστικό (performative) αυτόματα αποκτά πολιτική διάσταση. Για παράδειγμα, ο ακτιβισμός, οι διαδηλώσεις, οι δράσεις μέσα στην πόλη μπορεί και να έχουν αξία ως περφόρμανς. Ομως αυτό το φλερτ απλοποιεί την περφόρμανς, την κάνει μόδα και μάλλον όλα τα ακυρώνει.

Νάντια Αργυροπούλου, κριτικός τέχνης
Ιδανική για τον συγχυσμένο λαϊκισμό

Φοβάμαι ότι η απάντηση δεν μπορεί να είναι διαζευκτική αλλά υβριδική, όπως το θέμα της. Η περφόρμανς έχει κυριαρχήσει στον χώρο της δημόσιας σφαίρας στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια (μάλλον και πριν από το 2013) για διαφορετικούς λόγους και περισσότερο ως τρόπος παρά ως είδος: ως ανταπόκριση σε μια ευρύτερη, διεθνή, μητροπολιτική στροφή σε διακριτές πλατφόρμες καλλιτεχνικής έκφρασης που αποσιωπούνται το αντικείμενο και μέσω αυτού τις συνθήκες εμπλοκής του με την αγορά και το αξιακό της σύστημα. Ως διάχυση, διαρροή του ακαδημαϊκού λόγου από το σώμα σε διαφορετικές εκδοχές της δημόσιας ζωής και πολιτιστικής έκφρασης. Ως διεκδίκηση «των κοινών» μέσω από την ειμνοητικότητα και τη μη ελέγξιμη τυχαιότητα της ανθρώπινης παρουσίας. Ως εργαλειακή συνθήκη χαμηλού κόστους, ευέλικτη και ικανή να προσαρμοστεί τόσο στις ανάγκες του προκαριότου όσο και στις ανησυχίες των ελίτ. Ως φόρμα ιδανική για την κραυγαλέα απαίτηση του συγχυσμένου λαϊκισμού της πολιτικής κατάστασης στη χώρα. Βρήκε πρόσφορο έδαφος εδώ χάρη και σε μια μακρά θεατρική παράδοση εξαιτίας της απλοουσιευτικής μεταφοράς της στο σύγχρονο εικαστικό πεδίο και στην πιο πρόσφατη σύγχυσή της με την «προφορικότητα». Ο λεξιλόγος υπερθεματισμός «αυκίσεων», «πρακτικών» κλπ. είναι, όπως και η μόδα, συμπτώματα με ειδικό ενδιαφέρον πιθανώς για τον αρχαιολόγο του μέλλοντος. Οι ύποιες ωφέλειες είναι, όπως πάντα, παράπλευρες.